

ONLINE НАРАТОЛОГИЈА

(Manfred Jahn, *Narratology: A Guide to the Theory of Narrative*,

www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.htm)

У време када теорија књижевности стоји на стакленим ногама, када јој се замера дискурс који представља врхунац њене алијенације у односу на књижевност, као и чињеница да полако сама себи постаје циљ, текст Манфреда Јана (Manfred Jahn) *Наратологија: водич кроз теорију наратива* (*Narratology: A Guide to the Theory of Narrative*), представља, у неку руку, покушај да се теорија поново приближи књижевности и свакодневном колоквијалном дискурсу о њој. Термин „текст“ је овде намерно употребљен уместо термина „књига“ јер је ово „дело“ доступно само преко Интернета као нека врста хипертекста. Манфред Јан сам каже да нема намеру да га штампа због предимућства које хипертекст пружа: могућност допуне без додатних трошкова (текст је замишљен као „дело без краја“), могућност бржег и лакшег сналажења једнставним „кликом“, а не окретањем страница, и могућност интеракције читалаца и аутора око евентуалних нејасноћа које би се јавиле при читању.

Заправо, *Наратологија: водич кроз теорију наратива* део је већег пројекта *Поезија, драма и проза: водич кроз теорију књижевних родова* (*Poems, Plays and Prose: A Guide to the Theory of Literary Genres*), где Јан покушава да објасни наратолошки приступ и њиме обухвати све родове књижевности на једном месту. Језик којим се користи врло је једноставан, колоквијалан, готово да говори у младалачком сленгу, тако да је лако разумљив и широј читалачкој публици. Родови су обрађени у посебним текстовима (да су штампани или е-коначни, рекли бисмо књигама) кроз поглавља која се баве различитим аспектима наратолошких категорија примењених на поезију, прозу или драму. Поред тога, на веб-сајту се може наћи индекс појмова, посебан одељак за питања (на која одговара Манфред Јан) и много других корисних линкова.

Наратологија: водич кроз теорију наратива посвећен је прози. Он се састоји од десет поглавља која имају посебне одељке. Овакав приступ се показао плодним јер се већ преко садржаја можемо лако снаћи и наћи оно што нам је потребно. Назив сваког поглавља или потпоглавља директни је линк до текста који тај назив покрива.

У уводном делу, аутор нас упознаје са методом, предметом и циљем свога рада, а онда врло опсежно, користећи се невероватним бројем примера, говори о приповедачу и фокализацији, о сигналимa

који су валидни за препознавање ових одредница, као и теоријама приповедача и фокализације различитих наратлога – Женета (Genette), Балове (Bal), Штанцла (Stanzel) и других. На крају поглавља истиче низ корисних питања која ваља поставити када покушавамо да одредимо врсту приповедача и фокализације у делу.

Друго поглавље бави се наратолошким оквиром. Наратолошки оквир подразумева порекло и основе наратологије, наративне жанрове, наративну комуникацију и наративне нивое. Овај део, иако не превише обиман, чини се најважнијим у целом тексту јер нам пружа на увид „све наратологије“, почевши од могуће светске, па до књижевне, као и ауторе који су вршили наратолошка истраживања како у „класичном“ периоду наратологије, тако и у „посткласичном“. Ту је фантастична листа од преко сто имена аутора и дела. Поред штампаних текстова, Јан износи и низ веб-сајтова који могу бити од користи за проучавање наратологије.

У даљем тексту, Манфред Јан се враћа на нарацију, фокализацију и наративне ситуације, али сада у једном другом и детаљнијем маниру, дајући дефиниције и износећи теорије појединих теоретичара на конкретнији начин. У вези са приповедањем, као главно, уводи питање *Ко говори?*. Истиче Женетову теорију приповедања, задржава се на хомодијегетичком и хетеродијегетичком приповедачу; појашњава Бахтинове (Bakhtin) ставове о монологизму, дијалогизму, вишегласју; дотиче се и правила Лансерове (Lanser), као и замерки које су му упућене.

При обради фокализације, уводи питање *Ко гледа?*. Изнова користи Женетову теорију као основу, и у већој мери Балове и Римон-Кенанове (Rimmon-Kenan), али наводи и опсежну листу аутора који су се бавили овом темом: Нунинг (Nünning), Виту (Vitoux), Кордес (Cordess), Тулан (Toolan), Каблиц (Kabnitz), Едмисон (Edmison), Фугер (Fuger), Херман (Herman), Делејто (Deleyto), Нелс (Nelles), и О’Нил (O’Neil). У вези са наративним ситуацијама разрађује Штанцлову поделу наратива на: персоналне, наративе у првом лицу и ауторизационе; и посебно се задржава на обрасцима у којима се испољавају ове врсте наратива.

Времену и простору у књижевности посвећује посебну пажњу. Прави поделу литерарног времена на наративно и граматичко наративно. У обради наративног времена разликује редослед, учесталост и трајање, ослањајући се на тај начин на Женетову теорију. Прави разлику између времена дисурса и времена приче, говори о акселерацијама, изохроном приповедању, успореном темпу, о темпоралним скоковима итд.

При разради литерарног простора, указује да је, као категорија у наратологији, слабо истражен. Напомиње неке Бахтинове, Четме-

нове, Рифатерове (Riffaterre), Франкове (Frank) и Штанцлове покушаје да дефинишу и допуне ову наратолошку одредницу. По аналогији на време у књижевном делу, прави поделу на простор приче и простор дискурса, указује на разликовање предметности од простора и говори о семантички испуњеном простору.

Да би приказао теорију која се тиче карактеризације, Јан користи Фистерово (Pfister) стабло. Фокусира се на три основна параметра: (1) приповедачева насупрот персоналној карактеризацији (идентитет субјекта који карактерише: приповедач или лик); (2) експлицитна насупрот имплицитној карактеризацији (да ли су особине придодате речима или су имплициране нечијим понашањем); (3) самокарактеризација (аутокарактеризација) насупрот алтерокарактеризацији (да ли субјекат који карактерише, карактерише себе или неког другог). Ликови су најпре подељени према Фистеровом начелу на једнодимензионалне и вишедимензионалне (статичне и динамичне), а онда је изнесено неколико типова који се јављају делима: повереник, лик фолија и хор као лик. Посебно говори о систему именовања, позивајући се на Успенског (Успенский), Калијера (Collier), Женета, Мора (Moore) и Флудерникову (Fludernik).

Говорећи о дискурсу лика и дискурсу приповедача, Јан уводи и теорију цитатности и атрибутивни дискурс и, с обзиром на дискурсне репрезентације, разликује три основна традиционална облика: директни стил, слободни индиректни и индиректни стил и у оквиру тога врсте које потпадају под ове облике књижевног изражавања.

Последње поглавље резервисано је за практичну примену претходно изнесених наратолошких категорија. На конкретном примеру, на причи Алана Силитоа (Alan Sillitoe) *Слика рибарског чамца* (*The Fishing Boat Picture*), Манфред Јан показује како треба анализирати причу каорак по корак – на који начин треба кренути, шта треба истаћи, шта заобићи итд.

Наглашавајући праксу кроз овај текст, Јан је заиста доста учинио за оне који тек улазе у наратолошке воде, као и за оне који имају потешкоћа са разумевањем изворних текстова неког од помених аутора. Али... Не нужно за све! Проблеми који се за неке јављају при читању су језичка баријера и појмовна и термилошка неусаглашеност на српском и енглеском говорном подручју. С обзиром на то да је текст на енглеском, сви они који не познају тај језик, не могу га ни читати. Друго, чак иако знају, имаће проблема са обиљем примера из белетристике, па и са анализираним причом из последњег поглавља, јер нису преведени на српски језик, нити су доступни српском тржишту у оригиналу. Треће, у тексту постоје наратолошке одреднице које нису до сада биле у употреби у „српској“ теоријској терминологији, па се поставља питање како их превести и самим тим употребити.